

Research Association уже найближчим часом більша частина всього навчання у світі буде здійснюватися дистанційно [2, 37-38].

Нині освіта розглядається як освітня послуга, замовником якої є не тільки держава, але й особистість, і роботодавець. Тому сьогодні не можна підходити до реформування підготовки вчителів із традиційних позицій. У цих умовах педагогічні університети повинні переорієнтувати освітній процес із предметоцентризму на функціональну підготовку спеціалістів, яка визначається стандартами другого і особливо очікуваного третього покоління державних освітніх стандартів у галузі професійної освіти. Оновлення змісту освіти й вибір однозначно відповідних розв'язуваним завданням освітніх технологій повинно здійснюватися зі збереженням переваг традиційної вищої освіти у фундаментальній і теоретичній підготовці студентів з одночасним формуванням компетентного, тобто здібного до професійної діяльності, спеціаліста.

Список використаної літератури

1. *Левківський М. В.* Історія педагогіки : [навч. посіб.] / М. В. Левківський, О. М. Микитюк; за ред. М. В. Левківського. – Харків : ОВС, 2002. – 240 с.
2. *Орлов В. Д.* Дистанционное обучение и Интернет / В. Д. Орлов, Л. О. Иваненко // Методика викладання природничих дисциплін у вищій школі : матеріали міжн. наук.-практ. конф. «XV Каришинські читання». – Полтава, 2008. – С. 37-38.
3. Персоналії в історії національної педагогіки. 20 видатних українських педагогів : [наук.-метод. посіб.] / За ред. А. М. Бойко. – Полтава, 2002. – 451 с.
4. *Ушинский К. Д.* Собрание сочинений : в 11 т. / К. Д. Ушинский. – М.–Л. : АПН СССР, 1948-1952. – Т. 2 : Педагогические статьи. 1857-1861 гг. – 1948. – 655 с.
5. *Хомич Л. О.* Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів : [монографія]. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.

Алла Хоменко

ПАРАДИГМАЛЬНЕ ОСМИСЛЕННЯ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Прогресивні цивілізаційні зміни в розвитку людства обумовлюють специфіку освіти і виховання в усьому світі. Науково-технічні досягнення, вплив науки на визнання окремої країни у світовій спільноті, стрімкий розвиток інформаційних технологій, формування глобального освітнього простору детермінують духовно-матеріальне життя людини, визначають ціннісні пріоритети і стратегію життєтворчості. При цьому неперервна освіта особистості стає критерієм і показником стандартів якості її існування, сприяє формуванню інноваційного світогляду і дозволяє швидко реагувати на зміни у професійній діяльності.

Реформування вищої освіти в Україні повинно відбуватися на засадах наукового осмислення реалій освітньо-виховного процесу у вищій школі, врахування світоглядних основ сутності людського буття в складну епоху постмодернізму, визначення аксіологічних критеріїв професійного становлення майбутнього фахів-

ця, науково-дослідницької діяльності вчених й педагогічної вчителів-практиків. Цей процес неможливий без методологічних знань, які визначають світоглядні підходи до процесу перетворення дійсності. Характеристика основних методологічних положень сучасної парадигми вищої освіти в Україні дозволить, на наш погляд, визначити провідні шляхи становлення й розвитку Особистості XXI століття, її професійної компетентності; створити автономні «університети світового класу» (В. Кремень) на основі фундаментальних ідей щодо особистісно-гуманістичної та ноосферної метамоделей освіти і виховання; обґрунтувати загальнолюдські стандарти аксіологічно-духовних орієнтирів тощо.

Логіко-методологічний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених свідчить, що дана проблема досліджувалася за такими напрямками: парадигма розвитку вищої освіти в Україні й в світі (Є. Бережнова, С. Бобришов, А. Бойко, М. Богуславський, Є. Бондаревська, Н. Бордовська, Б. Гершунський, С. Гончаренко, М. Євтух, Н. Коршунова, В. Краєвський, С. Кульневич, В. Лядіс, В. Сластьонін, О. Сухомлинська, Х. Тхагапсоев, Г. Щедровицький та ін.); трансформація освітніх процесів в контексті цивілізаційних змін (Дж. Ф. Альтбах, В. Андрущенко, Г. Балл, І. Бех, Б. Бім-Бад, І. Булах, В. Галузинський, Н. Дем'яненко, Л. Долинська, І. Зязюн, В. Кремень, В. Луговий, В. Огнев'юк, В. Рябченко, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Субетто, Е. Тофлер та ін.); визначення людських детермінант професійного становлення й життєтворчості особистості (Л. Батліна, А. Вербицький, С. Вітвицька, Г. Дмитренко, О. Дубасенюк, С. Клепко, С. Кузьміна, А. Кузьміч, Л. Хоружа, Д. Ягофаров та ін.).

Потрібно зазначити, що при всій різноплановості наукових пошуків учених простежуються загальні тенденції та інваріанти змін у світовій та вітчизняній вищій освіті, що пов'язуються дослідниками, насамперед, із формуванням самодостатньої людини з глобалістичним світоглядом, високим рівнем професійної компетентності, креативністю у професійній діяльності, особистісною мобільністю в інноваційному глобальному інформаційному просторі.

Мета статті полягає у внесенні концептуальної ясності, характеристиці основних методологічних положень сучасної парадигми вищої освіти в Україні, що детермінує якість підготовки високопрофесійних фахівців та національну політику держави щодо інтеграції національної системи вищої освіти у європейський і світовий освітній простір.

Аналіз вітчизняних наукових праць з методології педагогіки свідчить, що у сучасній неklasичній педагогічній науці епохи постмодернізму спостерігається поліпарадигмальний плюралізм. Учені виокремлюють на різних методолого-теоретичних засадах аксіологічну, антропоцентричну, гуманістичну, гуманітарну, інтерактивну, знання-просвітницьку, компетентнісну, культурологічну, неоліберальну, ноосферну, особистісно орієнтовану, особистісно гуманістичну, раціоналістичну, синергетичну, системно-діяльнісну, суб'єктну, технократичну, традиціоналістсько-консервативну, феноменологічну, холістичну, цивілізаційну та інші парадигми. При цьому дослідники оперують такими категоріями як «педагогічна парадигма», «освітня парадигма», «парадигма вищої освіти», «парадигма виховання», «парадигмальний підхід», «поліпарадигмальність», що свідчить про певну довільність у тлумаченні й виробленні термінів.

Педагогічну парадигму ми розглядаємо як вищу форму науково-теоретичного знання, фундаментальне поняття методології педагогіки, домінуючу в певний період культурно-історичного розвитку суспільства світоглядну основу науково-педагогічного пізнання, дисциплінарну матрицю, систему методолого-теоретичних норм і стандартів, а також аксіологічних критеріїв, що розкриває характерологічну цілісність освітньо-виховного процесу у вищій і загальноосвітній школі та регулює науково-дослідницьку і відповідну їй практичну інноваційну педагогічну діяльність [1, с. 196].

Вважаємо, що важливим для визначення основних методологічних положень сучасної парадигми вищої освіти в Україні є звернення до елементів її структури. На основі вивчення наукових джерел, класичного Кунівського визначення структурних компонентів наукової парадигми, універсальних критеріїв об'єктивної істинності науково-теоретичного знання (об'єктивність предмета дослідження; наявність ціннісно-цільових структур; теоретична і раціональна обґрунтованість; принцип ідеалізації досліджуваного явища; універсальність, узгодженість і несуперечливість; введення причинної матриці пояснення явищ; логічна доказовість; відповідність логічним канонам наукового мислення; системність; відтворюваність, інструментальна корисність) нами зроблено спробу виокремити провідні специфічні елементи структури педагогічної парадигми, до яких відносимо:

– по-перше, домінуючі в конкретний історичний період світоглядні (філософські, онтологічні, епістемологічні, методологічні, логічні, аксіологічні, культурологічні та ін.) узагальнення, що складають інформаційну базу філософських поглядів учених і педагогів-практиків на загальнонаукову картину світу, типи матеріальних і духовних систем, закони функціонування й розвитку природи і суспільства, сутність людського буття тощо;

– по-друге, аксіологічні критерії як матрицю державно-ідеологічної свідомості (нормативні традиції), що представлена системою ідеалів, норм, канонів, моральних принципів регуляції педагогічної взаємодії в певний історичний період;

– по-третє, панівну в певний період історичного розвитку систему концептуальних метамodelей освітньо-виховного процесу, яку представлено ключовими науковими ідеями, теоретичними положеннями, методологічними підходами, педагогічними стратегіями, конструктивними принципами, що зумовлює цілісне розуміння й інтерпретацію функціонування й перспективи розвитку вітчизняного й світового освітнього простору, практичної його реконструкції відповідно ціннісних детермінант людиноцентризму;

– по-четверте, систему методолого-теоретичних норм і стандартів науково-педагогічного пізнання з проблеми організації освітньо-виховного процесу, як визначальні онтологічні параметри наукового педагогічного знання, що надають простір нормативно-оцінним судженням щодо якості організації і функціонування даного процесу [1, с. 197].

Відповідно до структури педагогічної парадигми розглянемо провідні методологічні положення її змісту.

Сучасна епоха трактується філософами як постмодерністська (постіндустріальна), яка вносить динамічні корективи у характер життєдіяльності людства відповідно процесам глобалізації, інформатизації, інтеграції, науково-технічного прогресу, що охопили не тільки соціально-культурні, політично-економічні відносини

між державами, але й визначили вектор розвитку систем освіти і виховання як у світі в цілому, так і в окремо взятій країні. У наукових працях цілої плеяди сучасних вітчизняних і зарубіжних учених (Дж. Альтбах, В. Андрущенко, М. Богуславський, Б. Гершунський, І. Зязюн, С. Клепко, В. Кремень, В. Луговий, Е. Лузік, В. Огнев'юк, С. Сисоева, В. Стьопін, О. Субетто, О. Сухомлинська, Е. Тоффлер, Л. Хоружа та ін.) здійснено аналіз загальнонаукової картини світу XXI століття, визначено пріоритети духовно-матеріального розвитку суспільства третього тисячоліття, схарактеризовано аксіологічні критерії та специфіку людського буття в складних умовах динамічного соціуму.

На основі змістовно-порівняльного логіко-методологічного аналізу науково-дослідницької діяльності вчених нами робиться спроба виокремити фундаментальні світоглядні узагальнення, аксіологічні критерії та концептуальні метамоделі, що складають основу структурно-функціональної моделі сучасної парадигми вищої освіти в Україні.

До фундаментальних світоглядних узагальнень, що детермінують науково-дослідницьку діяльність вчених та освітньо-виховну педагогів-практиків у XXI столітті відносимо:

– по-перше, масштабний вплив процесу глобалізації на зближення культур і народів, що виявляється у становленні світосистемності на основі створення єдиного світового інформаційного простору і має як позитивні так і негативні наслідки для розвитку цивілізації;

– по-друге, визначення науки як домінуючої детермінанти прогресивного розвитку людства, що сприяє духовній інтеграції націй і народів на основі створення й впливу біо-,нано-, когні- та інфотехнологій, освоєння складних саморозвиваючих систем (В. Стьопін);

– по-третє, формування світового ринку освіти з метою створення єдиного світового інформаційного простору, автономізація університетів, глобалізація навчальних програм, гуманізація та комп'ютеризація освіти, що свідчить про цивілізаційну роль освітніх процесів;

– по-четверте, визначення людини як суб'єкту власного життя, історії і культури, залежність прогресивного розвитку держави від життєтворчості особистості, гуманізація суспільних відносин;

– по-п'яте, обґрунтування філософії освіти XXI століття у якості методолого-теоретичної бази розвитку світових і національних освітньо-виховних систем, що визначає наукову і світоглядну стратегію розвитку державної і світової освітньої політики (Б. Гершунський) [3].

Таким чином, філософська рефлексія узагальнень світоглядного змісту детермінує методологічні ідеї, що розкривають закони педагогічної дійсності.

Аксіологічні критерії окреслюють систему узагальнених ціннісних установок і орієнтацій, ідеалів, моральних принципів як чинників суспільно-особистісного та індивідуального розвитку людини. Вони транслують у конкретних історичних умовах як ідеологію окремої держави, так і світові цінності людського буття [4].

Освіті й вихованню особистості у третьому тисячолітті відведено історичну роль. Вона полягає у створенні єдиної освітньої світової спільноти на засадах толерантності як європейського і світового ідеалу освіти і виховання, розвитку непе-

рервної освіти, визнання виховання загальнолюдською проблемою. При цьому ідеалом виступає цілісна гуманітарно-технічна самодостатня особистість з планетарним типом мислення, здатна до самотворення, вільної самореалізації та творчої професійної діяльності. Провідними моральними принципами, що регулюють гуманістично орієнтовану політику і практику людино- і державотворення та педагогічну взаємодію на всіх рівнях розвитку особистості, визначено людиноцентризм, суб'єктність, демократизацію, полікультурність, єдність моралі й освіти, єдність людини і природи, високий рівень знань, світоглядну і професійну компетентність.

Концептуальні метамоделі освітньо-виховного процесу представлено науковими ідеями як формою відображення і осягнення сутності явищ об'єктивної педагогічної реальності; вихідними теоретичними положеннями щодо розвитку педагогічних явищ і процесів; методологічними підходами як інструментом рефлексії об'єктів у структурі історико-педагогічної дійсності; педагогічними стратегіями і конструктивними принципами, що визначають напрями розвитку і характер освітньо-виховних систем [6].

Парадигмальне осмислення розвитку вищої освіти в Україні в контексті цивілізаційних змін приводить нас до висновку, що особистісно орієнтована й інституціональна неперервна освіта й планетарне виховання у XXI столітті може бути забезпечено виключно на основі єдності особистісно гуманістичної (А. Бойко) і ноосферної (В. Вернадський) концептуальних метамоделей освіти і виховання.

Наукове обґрунтування єдності освіти, науки і культури, зроблене А. Бойко, лягло в основу особистісно-гуманістичної парадигми освіти і виховання, яка має антропоцентричний характер. Її системоутворюючим фактором є Людина як унікальна, неповторна і найвища цінність. Для практичної реалізації даної парадигми використовується формування суб'єкт-суб'єктних виховуючих морально-естетичних відносин на рівні співробітництва і співтворчості [1].

В основі ноосферної метамоделі В. Вернадського антропологізація освіти як цілісної моделі єдності Людини і Природи. Найважливішим фактором формування нового біосоціального буття людства вчений вважав наукову думку, а головним завданням, що постало перед людством – розумну організацію суспільства, гармонію взаємовідносин як єдиного цілого природи і суспільства [2].

Ноосферизм (термін, введений у науковий обіг О. Субетто) як сучасна науково-світоглядна система, стратегія синтезу наукових знань на основі розвитку вчення про біосферу і ноосферу В. Вернадського є новою перспективою цивілізаційного розвитку людства. Головна наукова ідея даної метамоделі полягає у визначенні випереджуючого розвитку Людини, якості суспільного інтелекту та якості освітньо-виховних систем у суспільстві ноосферним імперативом існування і виживання людства у XXI столітті. Ця концептуальна метамоделі розкриває шляхи керівництва соціально-природною еволюцією на основі високорозвиненого суспільного інтелекту та освітнього суспільства як єдиної моделі розвитку людства [5].

Таким чином, сучасна парадигма вищої освіти в Україні визначається процесами глобалізації, інтеграції й інформатизації; масштабним впливом науки на якість життя людини; створенням єдиного світового освітнього простору; стрім-

ким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, формуванням Особистості XXI століття з планетарним типом мислення, здатної до перетворення дійсності на науковій основі, відповідальної за майбутнє соціоприродної гармонії.

Список використаної літератури

1. *Бойко А. М.* Оновлена особистісно-гуманістична парадигма виховання / А. М. Бойко / Виховання людини: нове і вічне. – Техсервіс, 2006. – С. 77-102.
2. *Вернадский В. И.* О науке. Т. 1. Научное знание. Научное творчество. Научная мысль / В. И. Вернадский. – Дубна: Феникс, 1997. – 576 с.
3. *Гершунский Б. С.* Философия образования для XXI века (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б. С. Гершунский. – М.: Изд-во «Совершенство», 1998. – 608 с.
4. *Микешина Л. А.* Философия науки: Современная эпистемология. Научное знание в динамике культуры. Методология научного исследования. / Л. А. Микешина. – М.: Прогресс-Традиция, 2005. – 464 с.
5. Ноосферизм – новый путь развития: коллективная научная монография. В 2-х кн. / Под науч. ред. Г. М. Иманова и А. А. Горбунова. – СПб.: Астерион, 2017. – 920 с.
6. *Степин В. С.* Теоретическое знание / В. С. Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 1999. – 390 с.
7. *Хоменко А. В.* Парадигма виховання як дисциплінарна матриця педагогічної теорії і практики / А. В. Хоменко // Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені І. Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В. М.]. – Вип. 20 (1-2016). – Ч. 1. – Кам'янець-Подільський, 2016. – С. 194-200.

Анна Боярська-Хоменко

ВИТОКИ ІДЕЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ В ЄВРОПІ

Освіта дорослих сьогодні має важливе значення в структурі організації безперервної освіти. Цьому сприяє участь у вирішенні питань освіти дорослих освітян, науковців, політиків та бізнесменів. Розвиток загальнодоступної безперервної освіти гарантує соціальний захист осіб, які стикаються з проблемами професійної невідповідності, відсутності мовної грамотності, економічної боротьби та проблем самореалізації. Урядовці європейських країн складають стратегії підвищення освіти для дорослих, підкреслюючи важливість доступності інформаційного змісту як основи інформованості громадськості про навчальні структури та курси, запропоновані для дорослих студентів, а також їхнє фінансування.

У світлі цих проблем актуальними постають питання вивчення позитивного європейського досвіду у галузі освіти дорослих. Аналіз історичних фактів щодо витоків ідеї освіти дорослих у Європі сприятиме переосмисленню особливостей організації безперервної освіти, збагаченню історико-педагогічної теорії, визначенню провідних етапів на шляху становлення європейської системи освіти дорослих.

Динамічний розвиток діяльності, пов'язаної з процесом освіти дорослих, почався в Європі у другій половині XVIII ст. Зростання значення ініціативи, спрямо-